

DOI 10.58423/2786-6742/2024-7-105-118
УДК 338.1:338.4:631.1

Наталія ПАНАСЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та технологій
Полтавський державний аграрний університет,
Полтава, Україна
ORCID ID: 0000-0002-5189-9410
Scopus Author ID: 56157015500

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ АГРОПРОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Війна Росії проти України призвела до значного скорочення посівних площ, зниження врожайності та зростання виробничих витрат через руйнування інфраструктури. Україна, яка історично виступала одним із провідних світових експортерів зернових і олійних культур, зіткнулася з масштабними пошкодженнями сільськогосподарських угідь, знищенням інфраструктури та блокадою портів, що ускладнило забезпечення продовольчої безпеки як всередині країни, так і в багатьох інших регіонах світу. Це загрожує як національній, так і глобальній продовольчій безпеці, вимагаючи нових підходів і стратегій підтримки агросектору. Метою дослідження є визначення сутності та структури агропродовольчої сфери економіки та розкриття взаємозв'язку даного поняття з іншими пов'язаними категоріями. У роботі проаналізовано тлумачення термінів «сфера» та «сектор», а також наукові погляди по відношенню до цих дефініцій. Зазначено, що доцільно розглядати співвідношення між поняттями «аграрна сфера» та «аграрний сектор» як відношення цілого до часткового, оскільки змістовне навантаження поняття «сфера» є більш широким за поняття «сектор». Досліджено зміст понять «агропродовольчий сектор» та «агропродовольча сфера», виявлено відмінності між цими поняттями та зазначено різні підходи до цих понять. Запропоновано авторське означення агропродовольчої сфери, як складноорганізованої системи, складовими частинами якої є сільське господарство, всі етапи виробництва, переробки, зберігання, транспортування та реалізації харчових продуктів. Обґрунтована важливість інтеграції сільського господарства та харчової промисловості. Розроблена модель агропродовольчої сфери економіки України за її структурними складовими. Зазначено, що агропродовольча сфера є важливим елементом як економічного зростання, так і економічного розвитку, забезпечуючи не лише кількісні показники зростання, але й якісні зміни, які покращують добробут населення та сприяють стійкому розвитку.

Ключові слова: аграрний сектор, агропродовольчий сектор, аграрна сфера, агропродовольча сфера, економічний розвиток.

JEL Classification: O4, Q180

Abstract. Oroszország Ukrajna elleni háborúja a beültetett területek jelentős csökkenését, alacsonyabb termés hozamokat és magasabb termelési költségeket eredményezett az infrastruktúra lerombolása miatt. Ukrajna, amely történelmileg a világ egyik vezető gabona- és olajosmag-exportőre volt, mezőgazdasági területeinek széles körű károsodásával, az infrastruktúra lerombolásával és a kikötők blokádjával nézett szembe, ami megnehezítette az élelmezésbiztonság biztosítását mind belföldön, mind a világ számos más régiójában. Ez mind a nemzeti, mind a globális élelmezésbiztonságot veszélyezteti, és új megközelítéseket és stratégiákat igényel a mezőgazdasági ágazat támogatására. A tanulmány célja, hogy meghatározza a gazdaság agrár-élelmiszeripari

ágazatának lényegét és szerkezetét, valamint feltárja e fogalom és más kapcsolódó kategóriák kapcsolatát. A tanulmány elemzi a „szféra” és az „ágazat” fogalmak értelmezését, valamint az e definíciókkal kapcsolatos tudományos nézeteket. Megjegyzendő, hogy az "agrárszféra" és az "agrárágazat" fogalmak közötti kapcsolatot célszerű az egész és a rész viszonyaként tekinteni, mivel a "szféra" fogalmának tartalma tágabb, mint az "ágazat" fogalma. A cikk megvizsgálja az "agrár-élelmiszeripari ágazat" és az "agrár-élelmiszeripari szféra" fogalmak tartalmát, azonosítja a fogalmak közötti különbségeket, és jelzi e fogalmak különböző megközelítéseit. A szerző saját meghatározása szerint az agrár-élelmiszeripari ágazat egy komplex rendszer, amely magában foglalja a mezőgazdaságot, a termelés minden szakaszát, a feldolgozást, a tárolást, a szállítást és az élelmiszertermékek értékesítését. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar integrációjának fontosságát alátámasztja. Kidolgozásra kerül az ukrán gazdaság agrár-élelmiszeripari ágazatának modellje annak szerkezeti összetevői szerint. Megállapítható, hogy az agrár-élelmiszeripari ágazat mind a gazdasági növekedés, mind a gazdasági fejlődés fontos eleme, amely nemcsak mennyiségi növekedési mutatókat, hanem minőségi változásokat is biztosít, amelyek javítják a lakosság jólétét és elősegítik a fenntartható fejlődést.

Kulcsszavak: mezőgazdasági ágazat, agrár-élelmiszeripari ágazat, agrár szféra, agrár-élelmiszeripari szféra, gazdasági fejlődés.

Abstract. Russia's war against Ukraine has resulted in a significant reduction in planted areas, lower yields and higher production costs due to the destruction of infrastructure. Ukraine, which has historically been one of the world's leading exporters of grains and oilseeds, has faced widespread damage to farmland, destruction of infrastructure and blockade of ports, which has made it difficult to ensure food security both domestically and in many other regions of the world. This threatens both national and global food security, requiring new approaches and strategies to support the agricultural sector. The purpose of the study is to define the essence and structure of the agri-food sphere of the economy and to reveal the relationship of this concept with other related categories. The paper analyses the interpretation of the terms «sphere» and «sector», as well as scientific views on these definitions. It is noted that it is advisable to consider the relationship between the concepts of «agrarian sphere» and «agrarian sector» as a relation of the whole to the part, since the content of the concept of «sphere» is broader than the concept of «sector». The content of the concepts of «agri-food sector» and «agri-food sphere» is studied, differences between these concepts are identified and different approaches to these concepts are indicated. The author's own definition of the agri-food sphere as a complex system, which includes agriculture, all stages of production, processing, storage, transportation and sale of food products, is proposed. The importance of integrating agriculture and the food industry is substantiated. A model of the agri-food sphere of Ukraine's economy by its structural components is developed. It is noted that the agri-food sphere is an important element of both economic growth and economic development, providing not only quantitative growth indicators, but also qualitative changes that improve the welfare of the population and promote sustainable development.

Key words agrarian sector, agri-food sector, agrarian sphere, agri-food sphere, economic development.

Постановка проблеми. Питання продовольчої безпеки України набуває особливої гостроти в умовах війни з Росією. Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року суттєво вплинуло на агропродовольчу сферу України, зокрема, на виробництво, переробку та експорт сільськогосподарської продукції. Україна, яка історично виступала одним із провідних світових експортерів зернових і олійних культур, зіткнулася з масштабними пошкодженнями

сільськогосподарських угідь, знищенням інфраструктури та блокадою портів, що ускладнило забезпечення продовольчої безпеки як всередині країни, так і в багатьох інших регіонах світу.

Одним із найважливіших наслідків війни є скорочення посівних площ та зниження врожайності. Значна частина земель сільськогосподарського призначення, особливо у південних і східних регіонах, опинилась на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій. Це призвело до значного ускладнення проведення посівних кампаній та збору врожаю. Крім того, підвищення цін на паливо, добрива, насіння, а також руйнування транспортної інфраструктури спричинили подальше зростання виробничих витрат і збільшення ризиків для фермерів.

Ситуація в агропродовольчій сфері України має безпосередній вплив на світовий ринок сільськогосподарської продукції. Українське зерно, що є основним джерелом продуктів харчування для багатьох країн, раніше експортувалося переважно через чорноморські порти. Внаслідок російської блокади морських портів експорт став ускладненим, що спричинило зростання цін на продовольство. Після підписання зернової угоди ситуація дещо покращилась, проте залишаються складнощі з логістикою та існує загроза блокування зернового коридору.

Війна в Україні не лише спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу, але й поставила під загрозу глобальну продовольчу безпеку. Це вимагає перегляду підходів до забезпечення продовольчої безпеки на національному та міжнародному рівнях, а також нових стратегій для підтримки українських фермерів і відновлення агропродовольчої сфери в постконфліктний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців поняття аграрного сектору, аграрної сфери, агропродовольчого сектору та агропродовольчої сфери досліджували Л. Болдирева, Л. Катан, Т. Кулаковська, Ю. Лопатинський, С. Надвиничний, О. Павлов, О. Попова, М. Пугачова, Л. Риковська, В. Самофатова, І. Сурай, І. Цимбалюк, О. Шубравська та ін. аналіз отриманих різними авторами результатів показує наявність різних підходів до трактування вказаних понять. Це вимагає детального розгляду змісту поняття «агропродовольча сфера», визначення структури даної сфери та її ролі в економічному зростанні і економічному розвитку країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних наукових дослідженнях зміст поняття «агропродовольча сфера» розкривається недостатньо. Натомість широко вживаються такі терміни, як «аграрний сектор», «агропродовольчий сектор» та «аграрна сфера». Однак ці поняття мають суттєві відмінності, які необхідно розрізняти. Агропродовольча сфера охоплює більш широкий діапазон діяльності ніж агропродовольчий сектор. Вона включає не лише виробництво сільськогосподарської продукції, але й усі стадії її переробки, зберігання, транспортування, розподілу і споживання. Іншими словами, агропродовольча сфера охоплює всю систему від «поля до столу», яка включає як економічні, так і соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку.

Натомість терміни «аграрний сектор» та «аграрна сфера» зазвичай обмежуються лише первинним виробництвом сільськогосподарської продукції і не враховують всього комплексу процесів, пов'язаних із переробкою, реалізацією та споживанням цих товарів. Ці відмінності мають важливе значення для аналізу агропродовольчої політики, оскільки впливають на формування стратегій розвитку, підтримки та регулювання всіх елементів агропродовольчої сфери.

Отже, чітке визначення поняття агропродовольчої сфери є необхідним для врахування всіх її компонентів та міжгалузевих в'язків. Це дозволить забезпечити більш точний аналіз даної сфери та розробку ефективних стратегій для підтримки продовольчої безпеки та сталого розвитку як на національному, так і на глобальному рівнях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення сутності та структури агропродовольчої сфери економіки та розкриття взаємозв'язку даного поняття з іншими пов'язаними категоріями.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сільському господарстві, на відміну від інших галузей економіки, значною мірою збереглися натуральні господарства у вигляді домогосподарств. Особливо це характерно для ряду постсоціалістичних країн, зокрема України [1, с. 16].

Щодо поняття «сільське господарство» доречно звернути увагу на те, що воно традиційно усталене та є однією з основних галузей матеріального виробництва, оскільки воно забезпечує вирощування сільськогосподарських культур і розведення тварин для отримання сировини для промисловості і продовольства

Денисенко М. П., Новіков Д. В. висвітлюють особливості сільського господарства як галузі, де визначаються результати діяльності аграрних підприємств. Автори підкреслюють наступні особливості сільського господарства:

– засобами виробництва в даній галузі є живі організми, такі як рослини і тварини. Це означає, що процес виробництва в сільському господарстві залежить не тільки від економічних законів, але й від біологічних законів природи;

– важливість землі як основного засобу виробництва в сільському господарстві. Земля є невід'ємною частиною процесу праці та виробництва продукції. Її якісні (родючість, склад ґрунту, рельєф) та кількісні (площа) характеристики безпосередньо впливають на ефективність та результати діяльності господарства;

– на діяльність сільськогосподарських підприємств значний вплив мають природні умови. Оскільки природні умови, такі як клімат, погода, сезонні зміни, та інші екологічні фактори, можуть суттєво впливати на виробництво, сільськогосподарським підприємствам необхідно мати великий обсяг інформації. Це допомагає зменшити ризики та невизначеність, пов'язані з виробничими процесами;

– використання територіальних ресурсів у виробництві сільськогосподарської продукції вимагає значної кількості перевезень. Оскільки

сільськогосподарські угіддя зазвичай розташовані на великих площах, потрібно організувати перевезення техніки, матеріалів (насіння, паливо, добрива) та готової продукції (картопля, буряки, зерно). Логістика та транспортні операції відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств;

– «продукція заради нової продукції» – циклічний характер виробництва в сільському господарстві, де продукція, отримана в результаті праці, використовується для створення нових засобів виробництва;

– існує часова затримка між робочим періодом і періодом виробництва в сільському господарстві;

– через вплив природних факторів та необхідність виконання робіт у певні часові періоди виникає сезонність виробництва в сільському господарстві;

– важливість водних ресурсів у виробництві сільськогосподарської продукції, а отже недостатня кількість води в певних регіонах впливає на вартість кінцевої продукції;

– транспортування засобів праці (такі як техніка, насіння, добрива та інші матеріали) потребує великих енергетичних та грошових витрат [2, с. 16].

Слово «аграрний» має латинське походження, що в перекладі означає «земельний» земельний, пов'язаний з землекористуванням, землеволодінням [3, с. 44.].

В наукових роботах часто застосовуються терміни «аграрний сектор» та «аграрна сфера». Але виникає питання про співвідношення понять «сектор» та «сфера». Відповідно до тлумачного словника сектор (лат. sector, букв. – розсікаючий) являє собою конкретну, добре окреслену ділянку або частину чогось, яка має визначені межі або характеристики. В економіці сектором вважається частина народного господарства, яка має визначені економічні й соціальні риси. [3, с. 693.]. Сфера (гр. σφαῖρα – м'яч, куля): означає сукупність точок, рівновіддалених від центра, або область дії та межі поширення чогось, наприклад, економічна сфера, сфера впливу. Під сферою також розуміють громадське оточення чи середовище [3, с. 738.]. Культурні рослини, свійські тварини та оброблений ґрунт під сільськогосподарські культури складають агросферу [3, с. 45.].

Таким чином, аналізуючи тлумачення термінів «сфера» та «сектор», а також наукові погляди по відношенню до цих дефініцій, доцільно, на нашу думку, розглядати співвідношення між поняттями «аграрна сфера» та «аграрний сектор» як відношення цілого до часткового, оскільки змістовне навантаження поняття «сфера» є більш широким за поняття «сектор».

І. Г. Сурай вважає, що поняття «аграрний сектор» можна використовувати як в широкому, так і в вузькому значенні. В широкому значенні аграрний сектор економіки включає підприємства різної форми власності, які виробляють сільськогосподарську продукцію, здійснюють її первинну переробку та обслуговують дані процеси, а також установи та організації, що забезпечують реалізацію аграрної державної політики. У вузькому розумінні, аграрний сектор науковець розглядає як сектор економіки, який включає підприємства, що

виготовляють сільськогосподарську продукцію, переробляють сільськогосподарську сировину та обслуговують ці процеси [4, с. 263]. На наш погляд, необхідно розрізняти поняття «аграрний сектор» та «аграрна сфера», виділяти їх спільні та відмінні складові. Аграрний сектор економіки являє собою виробничо-територіальне утворення, що складається із підприємств різних галузей, метою якого є забезпечення населення продуктами харчування. Аграрний сектор включає галузеві підсистеми (сільське господарство, переробна промисловість, інфраструктура) та регіональні підсистеми.

Згідно із законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» до аграрного сектору, відносяться також аграрна наука та освіта, соціальна сфера села та відповідне матеріально-технічне й фінансове забезпечення [5].

Використання поняття «аграрна сфера» потребує більш детального розгляду його сутності. Найбільш поширене визначення змісту поняття «аграрна сфера» таке: це сфера, що охоплює не лише виробництво сільськогосподарської продукції, але й розвиток сільських громад, підтримку екологічного балансу та сприяння економічному зростанню. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, створенні робочих місць, збереженні природних ресурсів та покращенні якості життя в сільських районах [6].

Згідно означення, запропонованого в роботі [7, с. 15], аграрна сфера включає сільськогосподарське виробництво, первинну переробку його продукції, реалізацію даної продукції, відповідні обслуговуючі підприємства, забезпечення розвитку соціальної інфраструктури в сільській місцевості та засоби державного впливу в межах аграрної політики.

Впродовж всього періоду розвитку світової економіки аграрна сфера є ключовим елементом системоутворюючого фактору економічного розвитку, забезпечуючи основу продовольчої безпеки, зайнятість населення в сільській місцевості, зростання експортного потенціалу, розширення сировинної бази для харчової промисловості та сприяючи загальному економічному зростанню. В постіндустріальному економічному устрої аграрна сфера не втрачає своєї важливості, але трансформується під впливом новітніх технологій, інновацій та глобальних тенденцій. Вона стає більш інноваційною, продуктивною та стійкою, адаптуючись до нових вимог та можливостей сучасної економіки. Аграрна сфера є однією з ключових галузей економіки України, забезпечуючи значну частку ВВП та генеруючи істотні валютні надходження завдяки експорту зернових, олійних культур та інших аграрних продуктів.

Погоджуємося з українським науковцем С. А. Навидничним, який зазначає, що економічний розвиток аграрної сфери є поступове покращення економічної ситуації в країні, яке проявляється у зростанні макроекономічних показників, що відображають економічний, соціальний та екологічний стан аграрної сфери протягом тривалого періоду із накопиченням та реалізацією конкурентних переваг [8, с. 10].

Ю. Лопатинський пропонує шестисекторну модель інституціональної інтеграції аграрної сфери. Ця модель включає різні сектори, що взаємодіють між

собою для забезпечення ефективного функціонування аграрної сфери. Модель охоплює такі сектори: виробництво ресурсів, необхідних для сільського господарства; безпосередньо сільське господарство; сектор переробки сільськогосподарської сировини в готову продукцію; сферу обігу (маркетинг, збут і реалізація агропродовольчої продукції); транспортно-комунікаційна, фінансова та науково-інформаційна інфраструктура; сектор державного регулювання розвитку сільського господарства. Ця модель дозволяє краще зрозуміти, як різні елементи аграрної сфери можуть працювати разом для забезпечення її ефективного функціонування та розвитку [9, с. 20].

Отже, поняття «аграрний сектор» та «аграрна сфера» включають сільськогосподарську галузь економіки та галузі переробної промисловості, зберігання, перевезення, реалізацію та галузь, яка забезпечує виробництво засобів виробництва сільськогосподарської продукції. Аграрний сектор, функціонуючи та розвиваючись у межах аграрної сфери, тісно взаємодіє з цією сферою.

Проаналізуємо зміст понять «агропродовольчий сектор» та «агропродовольча сфера». У науковій літературі спостерігаються різні підходи до цих понять.

Т. А. Кулаковська розглядає агропродовольчий сектор як підсистему національної економіки, яка складається з сільського господарства, переробної та харчової промисловості, а також агропродовольчої інфраструктури [10]. Ці складові частини об'єднані з метою забезпечення потреб населення в продуктах харчування, зберігаючи та підтримуючи життєдіяльність і відтворення населення.

Болдирєва Л.М. вважає, що агропродовольчий сектор – це соціально-економічний інститут, який забезпечує функціонування матеріальних та супутніх потоків через інституціональні ринки. Ці потоки генеруються в сільському господарстві в процесі виробництва та розподілу продовольства, доводячи його до споживача [11].

Проводячи аналіз структури агропродовольчого сектора з боку підприємницького сектора, можна виділити основні компоненти, які складають цю систему:

- споріднені галузі аграрного сектора: сільськогосподарське машинобудування, торгівля, транспорт, ринок посівних матеріалів, ринок добрив, ринок паливних та мастильних матеріалів;
- галузь виробництва сільськогосподарської продукції, що включає підгалузі рослинництва і тваринництва;
- переробна промисловість, яка включає підгалузі переробки (олійна, цукрова, борошномельно-круп'яна, консервна, молочна, м'ясна, крохмале-патокова промисловості) та харчову промисловість (великий сегмент, що включає виробництво різних харчових продуктів);
- логістична інфраструктура, що включає складські комплекси, розподільчі центри, що здійснюють розподіл продукції до кінцевих споживачів, термінали, транспортні засоби, логістичні системи, що забезпечують

оптимізацію логістичних ланцюгів, включаючи організаційні, технічні та економічні аспекти.

Таким чином, агропродовольчий сектор як соціально-економічна система об'єднує різні компоненти, що взаємодіють між собою, забезпечуючи ефективне виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію агропродовольчої продукції [12, с. 53].

Деякі автори [13, с. 16] надають визначення поняття «агропродовольчий сектор» більш схожим на поняття «агропродовольча сфера»; агропродовольчий сектор розглядається як соціально-економічна система з комплексною та інтегрованою структурою, що об'єднує виробничі і соціальні елементи для забезпечення сталого розвитку сільських регіонів і задоволення потреб населення у продовольстві.

В українській економіці одним із найважливіших секторів являється агропродовольча сфера, яка є складною економічною системою, відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій як просторомісткий вид діяльності. Агропродовольча сфера – це комплексна система, що інтегрує різні галузі виробництва, переробки, зберігання і реалізації сільськогосподарської продукції, яка корелює з біологічним терміном «біосфера» і є її важливою складовою, пов'язаною з життєзабезпеченням суспільства. Ця сфера характеризується особливою природою, відмінною від інших секторів економіки, оскільки потребує ведення виробничої діяльності в гармонії з природою, що забезпечує екологічну безпеку [14, с. 13].

Безумовно поняття «агропродовольча сфера» більш складне порівняно із «агропродовольчий сектор». Агропродовольча сфера – це динамічна поліструктурна система, яка включає природно-ресурсний потенціал, агропромисловий комплекс та об'єднаний сільськоміський соціум. Вона розвивається в умовах динамічних змін зовнішніх та внутрішніх факторів, що вимагає комплексного підходу до управління сталим розвитком [15, с. 46]

В роботі [16, с. 102] агропродовольча сфера розглядається з позиції синергетики, як складна система, що здатна до саморозвитку при наявності власних цілей, інтересів, мотивів та самоуправління, що дозволяє їй ефективно функціонувати та розвиватися в умовах постійних змін.

Агропродовольча сфера – це комплексна система, що охоплює і сільські, і міські території, де за допомогою людської праці, різних ресурсів (природних, матеріальних, інформаційних, фінансових) та сучасних технологій відбувається перетворення природних ресурсів для задоволення потреб суспільства. Для того щоб цей процес був стабільним, ефективним і тривалим, необхідно забезпечувати належний стан природного і соціального середовища. Це можливо лише за умови комплексного підходу, що враховує взаємозв'язок між виробництвом, соціальними аспектами і природою. Агропродовольча сфера відіграє важливу роль у забезпеченні державної безпеки в різних аспектах, сприяє вирішенню глобальних продовольчих, екологічних та енергетичних проблем, а також посилює економічний потенціал і могутність держави. Проте,

для досягнення всіх цих цілей, агропродовольча сфера сама потребує захисту від різних загроз [17, с. 98].

Теоретична модель розвитку агропродовольчої сфери України пояснює збалансованість розвитку за різними критеріями – економічними, соціальними та екологічними. Зважаючи на тісний зв'язок між агропромисловим виробництвом і рівнем розвитку сільських територій, О. Шубравська зазначає, що сталий розвиток агропродовольчої сфери – це забезпечення узгодженості між обсягами виробництва галузей рослинництва і тваринництва, а також між ними та переробними потужностями та відповідність масштабам наявних і перспективних потреб на різних ринках (локальному, регіональному, національному та світовому); зменшення соціально-економічних нерівностей; забезпечення раціонального використання природних ресурсів при можливості їх відновлення [18, 19, с. 64].

Застосування термінів «агросфера» та «агропродовольча система (сфера)» підкреслює усвідомлення багатофункціональної ролі сільського господарства в суспільстві та зміну засад його розвитку в контексті сталого прогресу, що є соціально, економічно і екологічно збалансованим. Це трактування вимагає застосування новітніх соціо-еколого-економічних підходів для розуміння агропродовольчої сфери та її інфраструктури, відмінних від традиційних економічних підходів. Такі підходи охоплюють не лише економічні аспекти, але й враховують соціальні та екологічні фактори, що є ключовими для сталого розвитку агропродовольчої сфери. Як відмічає О. Попова [20, с. 76], триєдина основа агросфери дає можливість вважати її якісно новою системою з людиноцентристською спрямованістю розвитку.

Таким чином, агропродовольча сфера включає сучасні соціо-еколого-економічні підходи для досягнення збалансованого і гармонійного розвитку, забезпечуючи потреби суспільства у продовольстві, зберігаючи екосистеми і підтримуючи економічну стабільність

В своїх дослідженнях Т. В. Стройко розглядає агропродовольчу сферу як єдину галузь економіки, яка має особливе інституціональне середовище та специфічний спосіб організації діяльності. Розвиток інфраструктури агропродовольчої сфери має базуватися на прагненні інтегрувати її екологічну, економічну та соціальну складову, враховуючи характер і закономірності взаємозв'язку цих складових. Інфраструктура агропродовольчої сфери – це динамічна конструкція, яка постійно трансформується відповідно до змін у суспільстві, економіці та природному середовищі, що забезпечує сталий розвиток і гармонійне функціонування агропродовольчої системи [22].

На нашу думку, агропродовольча сфера – це складноорганізована система, складовими частинами якої є сільське господарство, всі етапи виробництва, переробки, зберігання, транспортування та реалізації харчових продуктів. Агропродовольча сфера є складовою системи національної економіки, яка поєднує різні за метою, формою власності та рівнем розвитку підсистеми, що може проявлятися у вигляді нерівномірності або невідповідності між різними її функціональними складовими. Всі ці складові взаємодіють між собою,

створюючи цілісну систему, де кожна підсистема відіграє істотну роль. Тому важливим є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем агропродовольчої сфери.

Модель агропродовольчої сфери економіки України за структурними складовими наведена на рисунку 1.1.

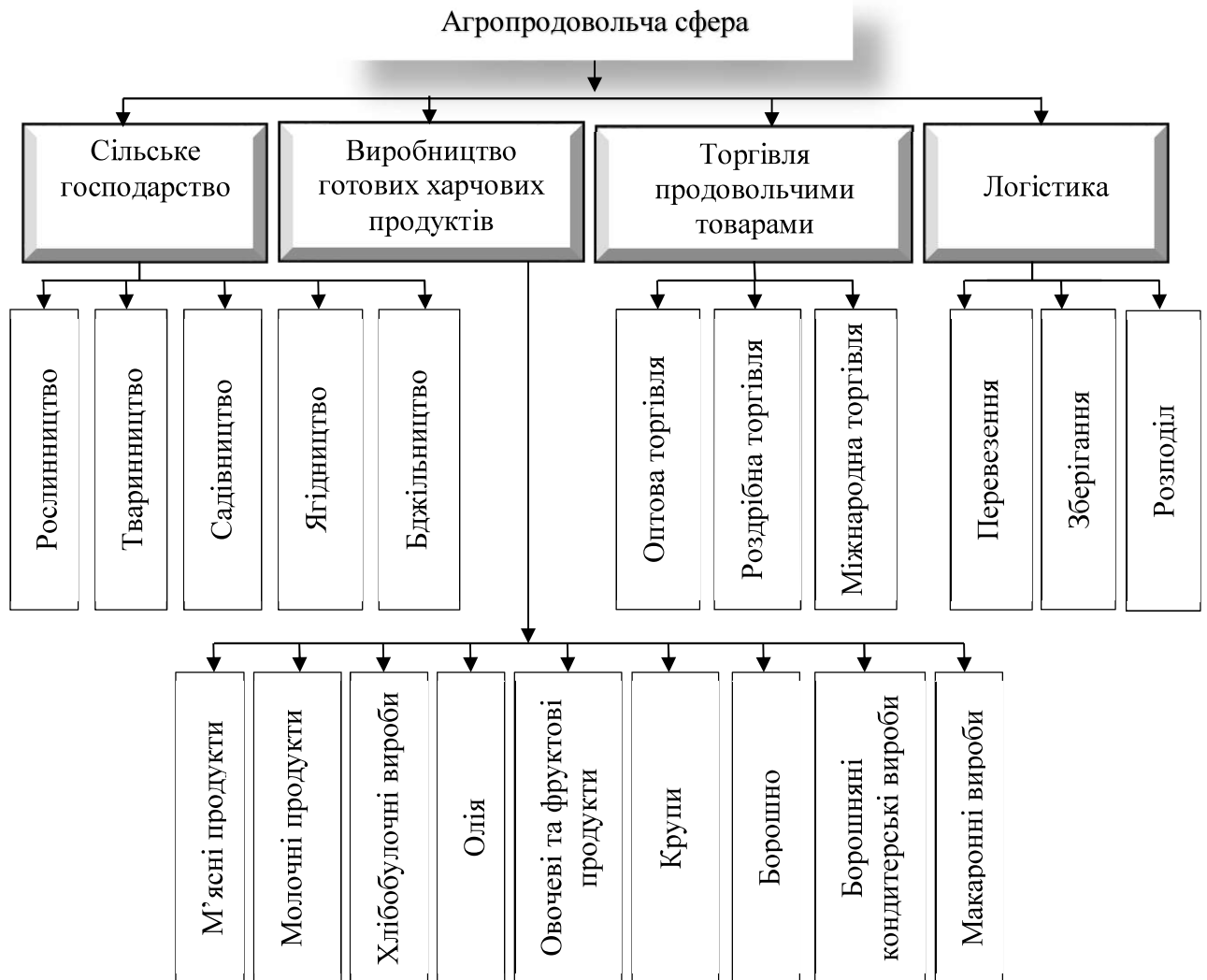

Рис.1 Структура агропродовольчої сфери *

** Сформовано автором*

Агропродовольча сфера відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, забезпечуючи населення необхідними продуктами харчування, а також сприяє економічному розвитку та зайнятості у сільських регіонах.

Економічне зростання в агропродовольчій сфері може проявлятися через збільшення обсягів виробництва сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів. Інвестиційна привабливість агропродовольчої сфери під час економічного зростання визначається комбінацією економічних,

технологічних, ринкових та політичних факторів, серед яких зростаючий попит на продовольство, підвищення продуктивності, покращення інфраструктури, державна підтримка та впровадження стійких практик. Інвестори звертають увагу на показники рентабельності, темпи зростання виробництва, експортні можливості та рівень інновацій для оцінки потенційної віддачі від інвестицій у цей сектор. Розширення агропродовольчої сфери створює нові робочі місця, що сприяє зростанню зайнятості та доходів населення.

Економічний розвиток в агропродовольчій сфері включає підвищення якості та безпеки харчових продуктів, що безпосередньо впливає на здоров'я і добробут населення. Підвищення рентабельності аграрного виробництва та зростання доходів фермерів сприяє зменшенню рівня бідності в сільській місцевості. Економічний розвиток стимулює впровадження стійких методів ведення сільського господарства, які зменшують негативний вплив на навколишнє середовище та сприяють довгостроковій продовольчій безпеці. Розвиток агропродовольчої сфери часто включає інвестиції в освіту та тренінги для фермерів, що підвищують їхню кваліфікацію та здатність впроваджувати нові технології та методи. Економічний розвиток стимулює покращення інфраструктури в сільських районах, включаючи дороги, системи зрошення, склади та ринки, що сприяє більш ефективному виробництву та розподілу продуктів.

Отже, агропродовольча сфера є важливим елементом як економічного зростання, так і економічного розвитку, забезпечуючи не лише кількісні показники зростання, але й якісні зміни, які покращують добробут населення та сприяють стійкому розвитку.

Важливим фактором сталого розвитку агропродовольчої сфери є інтеграція між сільським господарством і харчовою промисловістю. Така інтеграція створює сприятливі умови для узгодженої економічної та науково-технічної політики підприємств. Об'єднання сільськогосподарських підприємств із підприємствами харчової промисловості дозволяє оптимізувати виробничі процеси, знижувати витрати та підвищувати ефективність використання ресурсів. Спільна науково-технічна політика сприяє впровадженню сучасних технологій у виробництво, що підвищує якість продукції та забезпечує її конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках. Інтеграція забезпечує безперебійне постачання сировини для харчової промисловості, що знижує ризики, пов'язані з нестабільністю ринків або погодних умов. Взаємодія між аграрними підприємствами та харчовими компаніями дозволяє ефективно управляти ланцюгом постачання, зменшуючи втрати та покращуючи логістичні процеси. Інтеграція сприяє розвитку сільських регіонів, створюючи нові робочі місця, збільшуючи доходи місцевого населення та підвищуючи рівень життя. Високоякісна продукція та ефективні виробничі процеси сприяють збільшенню експорту, що позитивно впливає на економіку країни. Інтегральною функцією агропродовольчої сфери є забезпечення усіх верств населення достатньою кількістю якісних та економічно доступних харчових продуктів власного виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі критичного аналізу наукових праць і власних досліджень можна сформулювати наступні висновки.

В результаті дослідження наукових поглядів різних авторів стосовно дефініцій «аграрна сфера» та «аграрний сектор», встановлена доцільність розгляду співвідношення між даними поняттями як відношення цілого до часткового, оскільки змістовне навантаження поняття «сфера» є більш широким за поняття «сектор».

Проаналізовано зміст понять «агропродовольчий сектор» та «агропродовольча сфера», виявлено відмінності між цими поняттями та зазначено різні підходи до цих понять.

Запропоновано авторське означення агропродовольчої сфери, як складноорганізованої системи, складовими частинами якої є сільське господарство, всі етапи виробництва, переробки, зберігання, транспортування та реалізації харчових продуктів.

Розроблена модель агропродовольчої сфери економіки України за структурними складовими, які взаємодіють між собою, створюючи цілісну систему, де кожна підсистема відіграє істотну роль. Тому важливим є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем агропродовольчої сфери.

Зазначено, що агропродовольча сфера є важливим елементом як економічного зростання, так і економічного розвитку, забезпечуючи не лише кількісні показники зростання, але й якісні зміни, які покращують добробут населення та сприяють стійкому розвитку.

Список використаних джерел

1. Речка К. М. Зміст понять і категорій економічного зростання та розвитку сільського господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 18, ч. 3. С. 15 – 20.
2. Денисенко М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *Агросвіт*. 2019. № 12. С. 15 – 21. DOI: 10.32702/2306#6792.2019.12.15
3. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. 1-е видання. Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 865 с.
4. Сурай І.Г. Державне управління аграрним сектором економіки України: функціонально-структурний аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2005. 280 с.
5. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18. 10. 2005 р. № 2982-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 1. Ст. 17.
6. Катан Л. І. Економічне забезпечення сталого розвитку аграрної сфери України : автореф. дис. ... докт. економ. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2013. 39 с.
7. Цимбалюк І., Риковська Л. Теоретичний аналіз сутності та складників дефініції «аграрна сфера». *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 4, № 12. С. 13 – 19. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2017-04-13-19>
8. Надвигиничний С. А. Економічний розвиток аграрної сфери України : автореф. дис. ... докт. економ. наук : 08.00.03. Миколаїв, 2019. 47 с.
9. Лопатинський Ю. М. Інституціональна трансформація аграрного сектора : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.03. Київ, 2007. 36 с.

10. Кулаковська Т.А. Державне антициклічне регулювання розвитку агропродовольчого сектора України: теорія, методологія, практика : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 392 с.
11. Болдирева Л.М. Теоретичні аспекти ресурсного забезпечення агропродовольчого сектора економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 15, ч. 1. С. 38 – 42.
12. Бондаренко О. С. Обґрунтування сутності логістичної інфраструктури та ролі в управлінні фінансовими потоками підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 8. С. 51 – 55.
13. Пугачова М. І., Болдирева Л. М. Агропродовольчий сектор України: економічний дискурс. *Економіка АПК*. 2016. № 11. С.15-19.
14. Самофатова В. А. Концепція сталого розвитку агропродовольчої сфери. *Агросвіт*. 2016. № 20. С. 12 – 17.
15. Самофатова В. А. Удосконалення методології наукового дослідження сталого розвитку агропродовольчої сфери України. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, Вип. 2. С. 44 – 48.
16. Соціо-еколого-економічний розвиток агропродовольчої сфери України в сучасних умовах: проблеми та шляхи їх розв'язання: монографія / Авт. кол. О.І. Павлов, К.Б. Козак, Д.Ф. Крисанов [та ін.]; за ред. О.І. Павлова. Одеса: Астропринт, 2015 512 с.
17. Павлов О.І. Агропродовольча сфера України як об'єкт національної безпеки. *Економіка АПК*. 2014. № 2 С. 97 – 103.
18. Shubravskaya, O., Prokopenko, K. The agricultural sector of Ukraine in the global food market: Pre-war state and post-war prospects. *Research on World Agricultural Economy*. 2022. 3(4). Pp. 1–11. doi: 10.36956/rwae.v3i4.693
19. Шубравська О. Розвиток аграрного господарювання України на засадах сталого господарювання. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 2. С. 62–72.
20. Попова О. Агросфера: соціоекономічний зміст та засади сталого розвитку. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 73 – 84.
21. Стройко Т.В. Методологія дослідження інфраструктури агропродовольчої сфери в контексті сталого розвитку. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 3/1. С. 54 – 63.

References

1. Rechka, K. M. (2018). Zmist poniat i katehoriï ekonomichnoho zrostantia ta rozvytku silskoho hospodarstva. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Vol. 18, 3, 15–20 [in Ukrainian].
2. Denysenko, M. P., Novikov, D. V. (2019). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy. *Ahrosvit – Agroworld*. (No 12), 15–21. doi: 10.32702/2306#6792.2019.12.15 [in Ukrainian].
3. Melnychuk, O. S. (1974). Slovyk inshomovnykh sliv. 1-e vydannia. Kyiv: «Ukrainska radianska entsyklopediia». 865 [in Ukrainian].
4. Surai, I.H. (2005). Derzhavne upravlinnia ahrarym sektorom ekonomiky Ukrainy: funktsionalno-strukturnyi aspekt. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Pro osnovni zasady derzhavnoi ahraryi polityky na period do 2015 roku : Zakon Ukrainy vid 18.10 2005 r. № 2982-IV. (2006). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1, art. 17*.
6. Katan, L. I. (2013). Ekonomichne zabezpechennia staloho rozvytku ahraryi sfery Ukrainy. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Mykolaiv [in Ukrainian].
7. Tsybaliuk, I., Rykovska, L. (2017). Teoretychnyi analiz sutnosti ta skladnykh definitsii «ahrarya sfera». *Ekonomichni chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Economic Journal of Lesya Ukrainka Eastern European National University, issue 4, 12, 13–19*. doi: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2017-04-13-19> [in Ukrainian].
8. Nadvynychnyi, S. A. (2019). Ekonomichni rozvytok ahraryi sfery Ukrainy. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Mykolaiv [in Ukrainian].

9. Lopatynsyi, Yu. M. (2007). Instytutsionalna transformatsiia ahrarynnoho sektora. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Kulakovska, T.A. (2019). Derzhavne antytsyklichne rehuliuвання rozvytku ahroprodovolchoho sektora Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
11. Boldyrieva, L.M. (2017). Teoretychni aspekty resursnoho zabezpechennia ahroprodovolchoho sektora ekonomiky. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, issue 15 (1)*, 38–42 [in Ukrainian].
12. Bondarenko, O. S. (2015). Obgruntuvannia sutnosti lohistychnoi infrastruktury ta roli v upravlinni finansovymy potokamy pidpriumstv. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 8, 51–55 [in Ukrainian].
13. Puhachova, M. I., Boldyrieva, L. M. (2016). Ahroprodovolchyi sektor Ukrainy: ekonomichnyi dyskurs. *Ekonomika APK – Agricultural economy*, 11, 15–19 [in Ukrainian].
14. Samofatova, V. A. (2016). Kontsepsiia staloho rozvytku ahroprodovolchoi sfery. *Ahrosvit – Agroworld*, 20, 12–17 [in Ukrainian].
15. Samofatova, V. A. (2023). Udoskonalennia metodolohii naukovooho doslidzhennia staloho rozvytku ahroprodovolchoi sfery Ukrainy. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti – Economics of the food industry, Vol. 15, issue 2*, 44 – 48 [in Ukrainian].
16. Sotsio-ekoloho-ekonomichnyi rozvytok ahroprodovolchoi sfery Ukrainy v suchasnykh umovakh: problemy ta shliakhy yikh rozviazannia. Avt. kol. O.I. Pavlov, K.B. Kozak, D.F. Krysanov et al.; O.I. Pavlova (Ed.) (2015). Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
17. Pavlov, O.I. (2014). Ahroprodovolcha sfera Ukrainy yak obiekt natsionalnoi bezpeky. *Ekonomika APK – Agricultural economy*, 2, 97–103 [in Ukrainian].
18. Shubravska, O., Prokopenko, K. (2022). The agricultural sector of Ukraine in the global food market: Pre-war state and post-war prospects. *Research on World Agricultural Economy*, 3(4), 1–11. doi: 10.36956/rwae.v3i4.693
19. Shubravska, O. (2014). Rozvytok ahrarynnoho hospodariuvannia Ukrainy na zasadakh staloho hospodariuvannia. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, 2, 62–72 [in Ukrainian].
20. Popova, O. (2012). Ahrosfera: sotsioekonomichnyi zmist ta zasady staloho rozvytku. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 5, 73–84 [in Ukrainian].
21. Stroiko, T.V. (2014). Metodolohiia doslidzhennia infrastruktury ahroprodovolchoi sfery v konteksti staloho rozvytku. *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova – Bulletin of I. I. Mechnikov ONU*. Vol. 19, issue. 3/1, 54–63 [in Ukrainian].